

A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága – ahogy ezt a maguk tudományterületén más tudományos bizottságok is teszik – nagy felelősséget visel a neveléstudomány állapotáért, fejlődéséért. Megfontoltan kell befolyásolnia a tudományos kutatások tematikai irányát, eszmei állapotát, módszertani kultúráját, az értékelés mércéit, a tudományos közélet szocialista vonásainak erősítését. Egyszóval a bizottság a tudománypolitika megvalósításának szerény, de fontos, és a maga szerepkörében nélkülözhetetlen szerve.

Felvetődhet a kérdés: nem megyünk túl messze, nem kergetünk illúziókat, amikor ilyen súlyos feladatokat és ilyen nagy felelősséget hárítunk a bizottságra, amely végül is társadalmi szerv – hivatali hatáskör, apparátus, anyagi eszközök nélkül.

Formális lenne az a hivatkozás, hogy a fentiek az Akadémia szabályaiban rögzített elvek, szempontok és kötelezettségek, tehát eo ipso érvényesek a pedagógiára is. Sokkal inkább arra hivatkozunk, hogy a pedagógiai bizottság mint a neveléstudomány tapasztalt és tekintélyes művelőinek a testülete képes arra, hogy ezt a funkcióját betöltse, ha megvan benne az eltökéltség, hogy időt, energiát fordítson a neveléstudomány ügyeinek előrevitelére, elvi-módszertani támogatására tudományos elemzések, értékelések és javaslatok segítségével.

A következő akadémiai ciklusban – tehát 1979 közepéig – fontos teendők várnak a magyar oktatásügyre, s ebben a folyamatban, tevékenységrendszerben a hazai neveléstudományra. Elégséges, ha emlékeztetünk arra, hogy ezekben az években kezdődik meg az oktatás tartalmi korszerűsítését célzó új tantervek bevezetése, erre a munkára a pedagógusok felkészítése. Ezekben az években kell kimunkálni a magyar iskolarendszer szervezeti továbbfejlesztésének irányát. A most folyó fél évtizedben mi is részt vállalunk a XI. pártkongresszus határozatainak végrehajtásában. Ezek sorában nagy és növekvő szerepet kapnak az ideológiai és nevelési feladatok, társadalmunk fejlődésének emberi, tudati, erkölcsi aspektusai.

A mostani ciklus lényegében felöleli a középtávú kutatási program időtartamát is.

Ilyen körülmények között a Pedagógiai Bizottságnak különösen is nagy fogékonyságot kell tanúsítania a jelzett feladatok iránt, s nagy aktivitást kell kifejtenie azért, hogy pedagógiai életünknek valóban hatótényezőjévé váljék.

Erről a kérdéstről őszintén kell beszélni, mert az elmúlt években olyan benyomás keletkezett, hogy a pedagógusok nem hallatják szavukat, nem képviselik kellően szempontjaikat, nem képesek befolyásolni olyan döntések és folyamatok alakulását, amelyek pedig rájuk tartoznának, vagy legalábbis nélkülük nem lehet elképzelni az adott kérdés elemzését, szakmai megközelítését.

Nem bolygatom most azt a kérdést, hogy milyen körülmények között állt elő ez a helyzet, egyáltalán mennyire kell rendellenesnek és súlyosnak felfogni a dolgok ilyen való alakulását. Tény, hogy a pedagógia és képviselői, testületei meglehetősen passzív szerepre kényszerültek vagy passzív szerepet játszottak.

Ennél most lényegesebb, hogy a *magunk* teendőire – mégpedig a körülményektől viszonylag elhatárolható – saját feladatainkra gondoljunk. Kétségtelen és nem megkerülhető követelmény: a pedagógia művelőinek szakmai igényessége, a színvonal emelése azzal is, hogy a pedagógia valóban a társadalmi fejlődésből következő kérdésekkel foglalkozik (ezek jó megoldásához persze nélkülözhetetlen az elméleti tisztánlátás, a történeti tájékozottság és a tárgynak megfelelő módszerek alkalmazása). Tehát a *szakmai igényesség* fokozásával lehet azokat a tartalmi eredményeket elérni, amelyeknek önmagukban is megvan a súlyuk, s tudományos-társadalmi értéküknél fogva elemei lehetnek oktatáspolitikai, pedagógiai döntések meghozatalának.

Bármilyen színvonalasak is a pedagógiai teljesítmények, tudjuk, hogy önmagában azért ez nem elég. A pedagógiának meghatározott közegben – részben a társtudományokkal való együttműködésben, részben az oktatáspolitikai műveletek hálózatában – kell a maga szempontjait, törekvéseit érvényesíteni, talán ez sem nagy szó, igazságait bizonyítani, elfogadtatni. Ha kell vitázva, nézeteket szembesítve.

Úgy látom, hogy a jelzett magatartás kialakításában a Pedagógiai Bizottságnak nagyobb szerepe lehet. Igaz, ez nem látványos, nem is hálás szerep. A szakmai aktivitás megnyilvánulásaitól közvetlenül nem függnék kutatási bázisok, lehetőségek, tudományos címek és munkahelyi beosztások. De tudományunk társadalmi súlyának növeléséért sokat tehetünk.

Ezért is beszéltünk az új megbízás alapján működő bizottság első ülésén arról, és határoztunk programunkról úgy, hogy kiemelt helyen foglalkozunk a neveléstudomány néhány alapvető *elméleti* kérdésével. Ezzel pozitív választ próbálunk adni azokra a pedagógián kívüli vagy pedagógián belüli vitatható jelenségekre és törekvésekre, amelyekkel az utóbbi években mintha gyakrabban találkozoznánk. Úgy látjuk, hogy határozottabban kell védeni a pedagógia marxista elméleti és módszertani pozícióit, mert ezek az utóbbi években némileg fellazultak. Részben azért, mert az újítási igyekezetben felmelegítésre kerültek olyan elgondolások és megoldási javaslatok, amelyek semmiképpen sem tekinthetők a szocialista neveléstudomány újabb vívmányának vagy továbbfejlesztésének, részben azért, mert az interdiszciplináris szemléletmód érvényesítésére való törekvésben – amely önmagában helyes és kívánatos – még nem tisztázódhattak egyes értelmezési problémák.

Az elmúlt ciklusban nagy terhet rótt a Pedagógiai Bizottságra a kutatási beszámolók, majd a *kutatási tervek* értékelése, véleményezése. Ezt a feladatát igyekezett felelősen ellátni, de azért némi felületesség és formalizmus is volt tapasztalható ebben a munkában. S tegyük hozzá, hogy nem elsősorban a Bizottság hibájából. Az értékelési mechanizmus menete, ütemezése, valamint a kutatóhelyek nagy száma tette nehezzé a munkánkat. (Egy adat: amíg az MTA második osztályához tartozó tudományok közül a régészet például 3 kutatóhely vonatkozásában látta el ezeket a teendőket, a pedagógiának ezt 43 kutatóhely vonatkozásában kellett megtennie.) Jó, hogy napirenden van a bizottsági, szaktudományi értékelés egyszerűsítése, s ennek nagyon fontos elve, törekvése a *folyamatos* bizottsági értékelés egyes kutatóhelyek, intézmények tevékenységéről vagy tudományági produkciók-

ról. Ehhez a bizottságok ösztönzést és felhatalmazást kapnak, s a jövőben ez lesz egyik legfontosabb teendőjük.

Ugyancsak nyomatékosan vetődött fel az utóbbi üléseken, hogy bizottságunknak mint testületnek hatékonyabban kell álláspontját hangoztatnia és érvényesítenie fontos pedagógiai és oktatáspolitikai kérdésekben, tervek, koncepciók kialakítása során. Úgy látjuk, hogy a jövőben erre több lehetőségünk lesz. Részben úgy, hogy a pedagógiai bizottság egyes tagjai maguk is részt vesznek fontos testületek – például az MTA és OM Köznevelési Bizottságának munkájában, részben úgy, hogy napirendre kerülő és döntést igénylő kérdésekről alkalmanként a Pedagógiai Bizottság is kialakítja a maga véleményét, s ezt eljuttatja a véleményeket összegező vagy a döntést előkészítő szervhez, illetve fórumhoz.

Tudományos közéletünk sokat emlegetett hiányossága a *kritika* erőtlensége és a *viták* hiánya. A tárgyyszerű és szakmailag felelős kritika erősítése – szemléleti oldalról – bizottsági feladat is. Azt tapasztaljuk, hogy némi előrehaladás azért kimutatható. A disszertációs vitákban, elsősorban az opponensi véleményekben sok értékes kritikai elem van. Ugyanez elmondható egyes pedagógiai könyvek recenzióiról is. Mindezt persze mélyíteni kell. Ezért is kíván foglalkozni bizottságunk a pedagógiai kritika helyzetével.

A vitákkal kapcsolatban az a véleményünk, hogy valóságos és valóságosan vitatható kérdésekről érdemes vitát rendezni. Ilyenek persze bőven vannak a pedagógia területén is. A baj inkább az, hogy vitáink részben defenzív jellegűek, részben eléggé absztrakt viták. Úgy tűnik, a következő években érlelődnek a tartalmi feltételei annak, hogy néhány kérdésben a marxista pedagógia polemikusan, vitatkozva hallassa a hangját. Olyan témákra célzunk, mint a pedagógia ideológiai tartalma, tartalom és módszerek szerves kapcsolata, a nevelési cél funkciója. De nyilván vitát igényel a pedagógia számtalan problémája közül olyan, mint a műveltségismény didaktikai „lebontása” és pedagógiai adaptálása. Nem is kifejezetten vitát, de elemzést, mérlegelést kíván a pedagógia részéről a fejlett szocializmus viszonyainak megfelelő köznevelési rendszer tartalmának és szerkezetének komplex problémája.

Szólunk kell *albizottságaink* tevékenységéről, illetve feladatairól. A kialakult gyakorlatnak és hagyományoknak megfelelően továbbra is számíthatunk a Neveléstörténeti és a Nevelésméleti Albizottság működésére. (Remélhető, hogy tevékenységükről e folyóirat hasábjain többször olvashatunk.)

A szakemberek régi kívánságának megfelelően sor került a Felnőttnevelési Munkabizottság megszervezésére. A lehetőséggel élve a munkabizottságnak az lesz az elsődendő feladata, hogy a témakörrel foglalkozó gazdag szervezeti és bizottsági hálózatban ez a munkabizottság a végig gondolt munkamegosztásnak megfelelően kialakítsa a maga *akadémiai jellegű* feladatait és munkamódszereit.

Időszerű és fontos kérdések gondozása vár a Didaktikai-metodikai Munkabizottságra. Bizonyítani nem kell, hogy a tantervi-metodikai reform idején milyen eleven és sokrétű az a problematika, amellyel a munkabizottság foglalkozhat. Éppen ezért itt különösen fontos lesz a jó válogatás, súlypontozás, és a szívós aktivitás, mind az erők összefogásában, mind a terület dinamikus befolyásolásában.

Minél inkább képesek lesznek az albizottságok arra, hogy a maguk ágazata elvi-tartalmi problémáit átfogják, magának a főbizottságnak annál inkább meglesz a lehetősége arra, hogy a neveléstudomány átfogó elméleti és szervezeti vonatkozásaival foglalkozzék. Ez lenne a kívánatos munkamegosztás lényege és iránya.

Néhány szót helyénvaló arról is szólni, hogy a Pedagógiai Bizottságnak többet kell tennie azért, hogy a közvélemény jobban ismerje törekvéseit, felfogását, adott esetekben és kérdésekben állásfoglalásait. Kicsit passzívak és talán túlságosan is szerények vagyunk e tekintetben. Ez azonban olyan betegség, amelyből „nagyon” nem is szabad kigyógyulni, de a tartózkodást nem szabad túlzásba vinni.

Ézt is jelenti, hogy a bizottság tagjai érezzék jobban magukénak a Magyar Pedagógiát, hiszen ez a Pedagógiai Bizottság folyóirata. Ennek az érzésnek adják tanújelét azzal is, hogy fontos elvi-módszertani vagy tudománypolitikai kérdésekben írásaik, megnyilatkozásaik fórumául e folyóiratot használják fel.

Ezt a kérdést a bizottság és a folyóirat belső ügyének lehetne tekinteni. Ilyen nyilvánosság előtt szóvá tenni talán azért érdemes, mert a pedagógia publicitása közügy. A valóságos eredmények „tálatlásában” való ügyetlenség, más sodróbb erejű, dinamikusabb és a publicity-t jobban felhasználó tudományokhoz képest a hagyományos pedagógus szerénység, néha gyámoltalanság nem tekinthető erénynek.

A Magyar Pedagógiát említve jelezzük, hogy programunkban szerepel a folyóirat utóbbi fél évtizedes munkájának elemzése és értékelése. Ebben a közleményben sokszor emlegettük a Pedagógiai Bizottságot. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a pedagógia sorsa egy huszonnégy tagú testületen múlik. De sok múlik a tudományos fokozattal rendelkező közel száz szakemberen, egy friss statisztika tanúsága szerint csak az Oktatási Minisztérium hatáskörébe tartozó 46 számontartott kutatóhelyen, a neveléstudomány művelőinek összességén. Ennek a szélesebb körnek olyan irányban, olyan célok megvalósítása érdekében kell dolgoznia, mint amit a társadalmi követelmények, a tudománypolitikai irányelvek, az akadémiai instrukciók a tudományokra általában, közelebbről a társadalomtudományokra rónak. Ránk is érvényes az a követelmény, amit az Akadémia főtitkári beszámolója a tavalyi közgyűlésen ekképpen fogalmazott meg: „A társadalomtudományoknak az utóbbi években bekövetkezett fejlődése szoros összefüggésben van a marxista-leninista elmélet és módszer további térhódításával. Az általános fejlődés ellenére sem kielégítő azonban ma még az elméleti tevékenység, a társadalmi gyakorlat tapasztalatainak általánosítása, az aktuális kérdések elemzése, a polgári társadalomelméletek, az antimarxista, nem szocialista nézetek marxista kritikája. Mindezek következtében a társadalomtudományok nem tudják teljes mértékben teljesíteni ideológiai funkciójukat.”

Befejezésül visszatérek a tudományos önzetlenség gondolatához. Bizottságunk – amely képletesen szólva „egy kávé sem tud adni” tagjainak – tudománypolitikai és erkölcsi felelősségtől vezérelve tevékenykedik. Ehhez persze legalább annyi elégtétel kell, hogy lássák, munkájuk hatékony, szükséges, hogy társadalmi igényt elégít ki. Erre törekszünk, ehhez kérjük kollégáink közreműködését, s az Akadémia Filozófiai és Történettudományok Osztályának további jóindulatú támogatását.

Szarka József